

OBRAZOVANJE SOCIJALNIH RADNIKA U HRVATSKOJ: AKTUALNI PROBLEMI I MOGUĆI PRAVCI RAZVOJA

Marina Ajduković

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Studijski centar socijalnog rada

Priopćenje sa znanstvenog skupa

UDK 364.62:37(497.13)

Primljeno: prosinac, 1997.

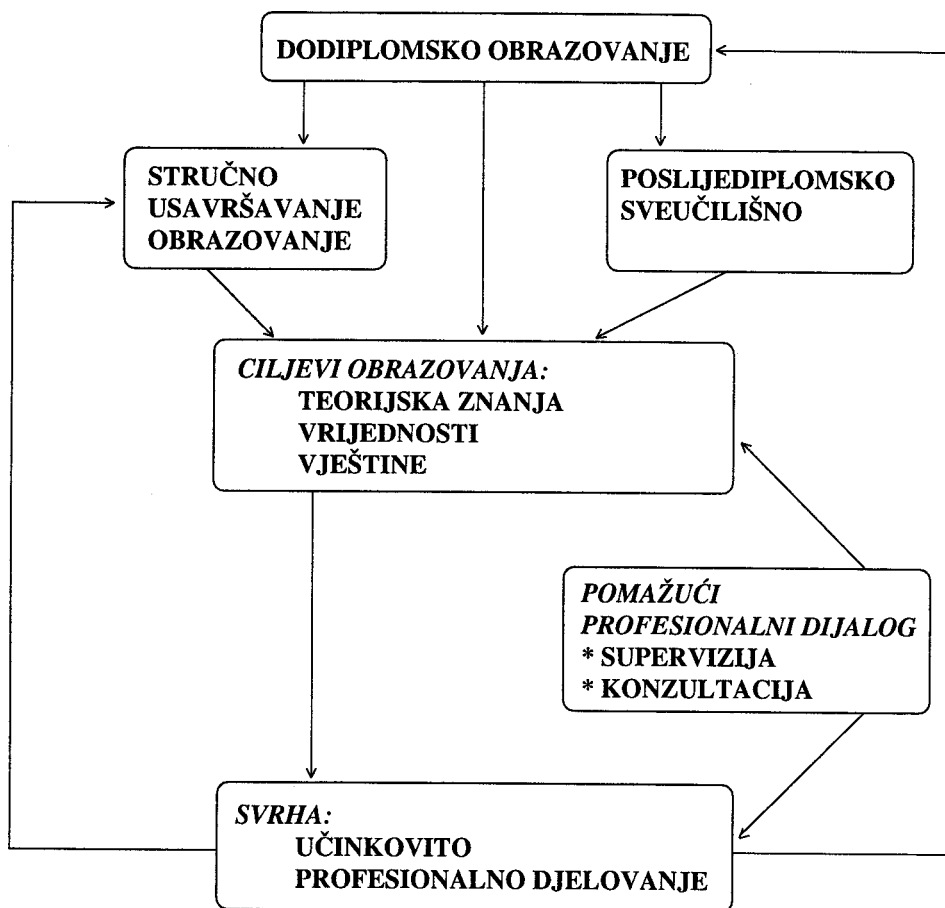
Proces obrazovanja socijalnih radnika započinje dodiplomskim obrazovanjem, ali s njim ne završava. Naime, stalno obrazovanje, ovladavanje novim znanjima i vještinama životna je zadaća socijalnih radnika, pri čemu se isprepliću različite razine obrazovanja - od poslijediplomskog znanstvenog obrazovanja, obrazovanja iz različitih terapijskih pravaca do dodatnog stručnog usavršavanja iz specifičnih područja socijalnog rada. Polazeći od toga, prikazan je (1) kratki osvrt na aktualno stanje i domete pojedinih razina u procesu obrazovanja socijalnih radnika, (2) nužna unaprjeđenja i promjene na pojedinim razinama, te (3) njihov dugoročni razvoj. Kao prioritarno područje unaprjeđenja obrazovanja socijalnih radnika istaknuto je uspostavljanje poslijediplomskog obrazovanja iz ovog područja.

1. UVOD

Procjenjivanje prošlosti, vrednovanje sadašnjosti i planiranje budućnosti obrazovanja socijalnih radnika nije jednostavna zadaća. Njezina složenost ponajviše proizlazi iz određenja socijalnog rada kao primijenjene društvene znanosti usmjerene na razumijevanje socijalnih procesa, koji su u temelju socijalnih problema i razvijanju vještina potrebnih za djelotvorno provođenje intervencija čiji je cilj sprječavanje, olakšavanje ili iskorjenjivanje socijalnih problema (Ronnby, 1990.). Jednostavnije rečeno, socijalni rad je usmjeren na ljude i zadovoljavanje njihovih potreba koje su u dinamičnom i interaktivnom odnosu sa svojim užim i širim socijalnim okruženjem. Stoga je djelotvorno obrazovanje socijalnih radnika dinamično, otvoreno za promjene u interakciji s potrebama pojedinaca i društvom koje je danas u snažnom mijenjanju u nas, ali i cijelom svijetu, te sposobno i spremno na unapređivanje.

Obrazovanje socijalnih radnika je proces koji započinje dodiplomskim obrazovanjem, ali njime ne može završiti. To mogu potvrditi svi oni koji su diplomirali socijalni rad prije više od 10 godina, a kamoli oni koji su postali socijalni radnici još ranije. U tom ne tako dugom razdoblju od 10 godina značajno se promijenio sadržaj rada (rad sa stradalnicima rata, rad s djecom žrtvama spolnog nasilja u obitelji), organizacijski okvir rada (mogućnost djelovanja u nevladinim i privatnim organizacijama), vrijednosni sustav (naglasak na osnaživanju i preuzimanju odgovornosti korisnika, naglasak na ljudskim pravima i odgovarajućim konvencijama), promijenili su se zakoni, kao što se promijenilo još mnogo toga. Sve te promjene zahtijevaju da čak i iskusni socijalni radnici usvajaju nova znanja, vještine i vrijednosti koje će im olakšati planiranje i provođenje djelotvornih i promišljenih akcija u radu s pojedincima, grupama i zajednicama.

Obrazovanje socijalnih radnika i svih ostalih djelatnika u sustavu socijalne skrbi je životna zadaća. U članku 167. Zakona o socijalnoj skrbi opravdano se navodi da "Stručni djelatnici imaju pravo i obvezu stručno se usavršavati radi održavanja i unapređivanja obavljanja djelatnosti". Stoga promišljanje obrazovanja socijalnih radnika, koji su najbrojniji stručni djelatnici u sustavu socijalne skrbi, nadilazi razgovor o dodiplomskom obrazovanju, već podrazumijeva promišljanje dugoročnog procesa stručnog i osobnog razvoja socijalnih radnika.

Slika 1. PROCES OBRAZOVANJA SOCIJALNIH RADNIKA

Stoga je osvrt na obrazovanje socijalnih radnika složena zadaća koja uključuje analizu većeg broja razina obrazovanja i njihovu međusobnu povezanost (Slika 1.). To su prije svega dodiplomsko obrazovanje koje treba pružiti temeljna znanja i vještine nužne svim socijalnim radnicima, daljnje stručno usavršavanje koje treba omogućiti socijalnim radnicima

produblјivanje znanja i vještina iz specifičnih područja socijalnog rada, te poslijediplomsko obrazovanje čiji je cilj usvajanje znanja i vještina temeljem kojih se može vršiti složenija analiza socijalnih potreba i planirati njihovo cjelovitije i sustavnije zadovolјavanje. Cilj ovog rada je (1) kratki osvrt na aktualno stanje i domete pojedinih razina u procesu obrazovanja socijalnih radnika, (2) nužna unapređenja i promjene na pojedinim razinama, te (3) njihov dugoročni razvoj.

2. DODIPLOMSKO OBRAZOVANJE

Sadašnje stanje

Novi obrazovni program

Pozitivne promjene

- Počiva na suvremenim teorijskim modelima socijalnog rada
- Uključuje izborne predmete koji omogućuju veću individualizaciju studija
- U velikoj mjeri se temelji na suvremenim načelima učenja odraslih, odnosno na interaktivnim oblicima rada sa studentima
- Izrađeni su hrvatski udžbenici za veći broj temeljnih kolegija

Poteškoće/problemi

- Nepovoljan omjer studenata i nastavnika
- Nepovoljan omjer teorije i prakse
- Organizacijske i sadržajne poteškoće u sustavnom organiziranju terenske prakse
 - neusaglašenost očekivanja nastavnika i studenata od terenske prakse i stvarnih mogućnosti prakse
 - nedovoljna pripremljenost studenata za praksu
 - nedovoljna pripremljenost dijela stručnih voditelja/terenskih instruktora za rad sa studentima
 - prevelik broj studenata
 - nepostojanje cjelovitog i uzajamno povezanog programa terenske prakse kroz cijeli studij

Nužna unapređenja i promjene

Unapređenje studentske prakse.

- Izrada cjelovitog programa terenske prakse za sve četiri godine studija
- Aktivnije uključivanje terenskih instruktora u planiranje i vrednovanje studentske prakse
- Pripreme terenskih instruktora za supervizijski rad sa studentima kroz obrazovne radionice pri Studiju za socijalni rad

Nositelji

- Studijski centar socijalnog rada
- Ministarstvo rada i socijalne skrbi

Dugoročni pravci razvoja

1. Daljnje unapređivanje sadržaja obrazovnog programa (npr. uvođenje kolegija "Poduzetništvo u socijalnom radu" i slično)
2. Daljnje osmišljavanje i povećanje omjera terenske prakse
3. Afirmiranje uloge terenskih instruktora u postizanje statusa mentora
4. Izrada udžbenika za sve temeljne kolegije
5. Uključivanje praktičara u pisanje priručnika namijenjenih studentima
6. Kadrovsko ojačavanje Studija

Nositelji i suradnici:

- Studijski centar socijalnog rada
- Ministarstvo rada i socijalne skrbi
- Ministarstvo znanosti
- Udruženje socijalnih radnika

3. STRUČNO USAVRŠAVANJE

Po završetku obrazovanja socijalni radnici imaju mogućnost ali i obvezu stručnog usavršavanja na različitim razinama.

- Prva razina stručnog usavršavanja socijalnih radnika je vježbenički staž čija je svrha osposobljavanje socijalnih radnika i drugih stručnih djelatnika za samostalni stručni rad.
- Značajan oblik stručnog usavršavanja su različiti stručni seminari. Ciljevi stručnih seminara mogu biti brojni, no najčešće se odnose na usvajanje specifičnih znanja i vještina koja nisu bila dovoljno produbljena tijekom dodiplomskog studija, usvajanje znanja i vještina koje su novine u području socijalnog rada, te upoznavanje i ovladavanje novinama koje proizlaze iz novih zakonskih određenja.
- Mnogi socijalni radnici kao sastavni dio stručnog usavršavanja pohađaju dopunsko obrazovanje iz pojedinih terapijskih škola. Najčešće im je cilj usvajanje nekih specifičnih vještina i teorijskih modela rada s pojedincima i skupinama.
- S obzirom na to da je vježbenički staž isključivo u nadležnosti Ministarstva rada i socijalne skrbi, ovdje ćemo se osvrnuti na stručne seminare i obrazovanje iz različitih terapijskih škola.

STRUČNI SEMINARI*Sadašnje stanje*

U proteklom razdoblju održani su brojni seminari i stručni skupovi za djelatnike sustava socijalne skrbi. Najčešće je sadržaj bio usmjeren na rad sa stradalnicima rata, te na poboljšavanje stručnog rada s djecom i mladeži. Seminare su najčešće provodili:

- Ministarstvo rada i socijalne skrbi uključujući predavače iz redova djelatnika Ministarstva, sveučilišnih institucija i uglednih praktičara

- Ministarstvo rada i socijalne skrbi u suradnji sa značajnim međunarodnim organizacijama kao što je npr. UNICEF
- Stručne nevladine udruge, a uz suglasnost Ministarstva rada i socijalne skrbi
- Različite stručne udruge neovisno o Ministarstvu rada i socijalne skrbi, a u slobodno vrijeme djelatnika.

Pozitivne promjene

- Otvorenost sustava socijalne skrbi potrebama za daljnjim stručnim usavršavanjem djelatnika.
- Suradnja Ministarstva rada i socijalne skrbi sa sveučilišnim institucijama i nevladinim udrugama.
- Unapređivanje ili/i uvođenje novih sadržaja i metoda u stručni rad kao što su npr. planiranje preventivnog rada, krizne intervencije, upoznavanje s načelima supervizijskog rada, komunikacijske vještine, rad s traumatiziranim osobama i slično.

Poteškoće i problemi

- Nedovoljan obuhvat socijalnih radnika koji su izvan sustava socijalne skrbi.
- Nedovoljan obuhvat djelatnika sustava socijalne skrbi.
- Nedovoljan broj programa dopunskog obrazovanja koje nudi sam Studij za socijalni rad u suradnji s Ministarstvom rada i socijalne skrbi.
- Nepostojanje dugoročne strategije i prioriteta sustavnog stručnog obrazovanja socijalnih radnika.
- Nedovoljan broj priručnika i stručnih knjiga koje prate promjene i zahtjeve za djelotvornom stručnom praksom.
- Nedovoljna usmjerenost na razvoj stručnog identiteta socijalnih radnika i razvoj multidisciplinarnu suradnje.

Nužna unapređenja

- Izrada kratkoročnog (jednogodišnjeg) i dugoročnog (petogodišnjeg) programa stručnog usavršavanja socijalnih radnika i ostalih stručnjaka u sustavu socijalne skrbi.
- Izrada kratkoročnog (jednogodišnjeg) i dugoročnog (petogodišnjeg) programa stručnog usavršavanja socijalnih radnika izvan sustava socijalne skrbi.

Dugoročni pravci razvoja

- Razvijanje sustava supervizije u socijalnom radu kao najdjelotvornijeg modela učenja i podrške u psihosocijalnom radu.
- Tiskanje odgovarajuće stručne literature namijenjene praktičarima.
- Jačanje i preobrazba udruženja socijalnih radnika.
- Jačanje profesionalnog identiteta i samopoštovanja socijalnih radnika.

Nositelji:

- Ministarstvo rada i socijalne skrbi
- Studijski centar socijalnog rada

- Udruženje socijalnih radnika
- Predstavnici uglednih nevladinih profesionalnih udruga

4. TERAPIJSKO OBRAZOVANJE

Sadašnje stanje

- Znan broj socijalnih radnika završio je dopunsko obrazovanje iz različitih terapijskih pravaca. To su najčešće realitetna terapija, geštalt terapija, transakcijska analiza, obiteljska terapija.

Pozitivne promjene

- Unošenja novih znanja i vještina značajnih za zadovoljavanje nekih specifičnih potreba klijenata u radu socijalnih radnika.
- Povezivanje socijalnih radnika s ostalim stručnjacima.

Poteškoće i problemi

- Nejasan status i profesionalni identitet socijalnih radnika kao psihoterapeuta.
- Nepotrebna psihoterapeutizacija dijela poslova.
- Nejasna uloga terapijskog obrazovanja u napredovanju socijalnih radnika u sustavu socijalne skrbi.

Nužna unapređenja i dugoročni pravci razvoja

- Evidentirati socijalne radnike koji su završili određeno terapijsko obrazovanje.
- Utvrditi terapijske škole koje su u skladu s načelima djelovanja socijalnog rada.
- Definirati radna mjesta socijalnih radnika na kojima bi terapijsko obrazovanje bilo potrebno, a na kojima dobrodošlo.
- Uključiti struku socijalnih radnika u pravno reguliranje djelovanja psihoterapeuta u Hrvatskoj.

Nositelji:

- Ministarstvo rada i socijalne skrbi
- Udruženje socijalnih radnika
- Predstavnici udruga terapeuta Hrvatske

5. POSLIJEDIPLOMSKO OBRAZOVANJE

Sadašnje stanje

- Ne postoji znanstveno područje socijalnog rada.
- Ne postoji poslijediplomsko obrazovanje iz područja socijalnog rada i socijalne politike (specijalizacija, magistarski i doktorski znanstveni studij)

- Socijalni radnici najčešće nastavljaju poslijediplomsko obrazovanje pri Medicinskom fakultetu (područje socijalne psihijatrije i socijalne gerontologije), Fakultetu za defektologiju (područje poremećaja u ponašanju) ili Filozofskom fakultetu (područje sociologije).
- Mali broj socijalnih radnika nastavlja poslijediplomsko obrazovanje izvan granica Hrvatske.

Pozitivne promjene

- Ne postoje.

Poteškoće i problemi

- Nemogućnost ispunjavanja znanstvenih uvjeta za napredovanje nastavnika u području socijalnog rada.
- Zaostajanje Hrvatske za svjetskim i europskim trendovima akademizacije socijalnog rada i uz to vezane poteškoće međunarodne afirmacije hrvatskog socijalnog rada.
- Pitanje stručnog identiteta socijalnih radnika koji završavaju poslijediplomsko obrazovanje iz drugih znanstvenih područja.
- Ne postoji nastavak obrazovanja za složenije poslove u sustavu socijalne skrbi za koje je nužno dopunsko znanstveno obrazovanje sveučilišnog tipa.

Nužna unapređenja i promjene

- Uspostavljanje znanstvenog područja socijalnog rada.
- Izrada programa poslijediplomskog obrazovanja iz socijalnog rada i socijalne politike.

Dugoročni pravci razvoja

- Razvoj različitih programa poslijediplomskog znanstvenog i specijalističkog obrazovanja koje će zadovoljavati specifične potrebe društva i pojedinih stručnjaka.

Nositelji i suradnici

- Studijski centar socijalnog rada
- Ministarstvo rada i socijalne skrbi
- Ministarstvo znanosti i tehnologije
- Sveučilište u Zagrebu

6. ZAKLJUČAK

Cjelovit pogled na sadašnje stanje procesa obrazovanja socijalnih radnika pokazuje da, iako su u posljednjih 5 godina učinjeni značajni pomaci, posebice u području dodiplomskog i dopunskog stručnog obrazovanja, postoji niz zadaća koje stoje pred nama, a koje imaju prioritetni značaj.

Prije svega to je uspostavljanje poslijediplomskog obrazovanja koje će imati velik značaj za profesionalni identitet socijalnih radnika, ali i za daljnji razvoj Hrvatske kao socijalne države.

Osobno smatram da je od velikog značaja to što znamo kakav socijalni rad i kakav proces obrazovanja socijalnih radnika želimo imati. Nedvojbeno je da takav razvoj nije zadaća samo Studijskog centra za socijalni rad, niti je sam Studij može kvalitetno obaviti bez aktivne suradnje i partnerstva s Ministrastvom rada i socijalne skrbi i Udruženja socijalnih radnika.

U odnosu na mnoge druge pomažuće profesije mi imamo jednu veliku prednost - Ministarstvo rada i socijalne skrbi ima svoj matični fakultet, a Studijski centar socijalnog rada ima svoje matično ministarstvo. Iskoristimo tu prednost onako kako smo tek u posljednjih nekoliko godina počeli činiti. Mnoge nužne promjene na Studiju, kao što je npr. izrada i provođenje dugoročnog programa studenstke prakse, definiranje uloge studentskih mentora, uvođenje supervizije u proces obrazovanja socijalnih radnika, jednostavno nisu moguće bez te suradnje. Stoga je važno da je negujemo na ovakvim skupovima, ali i kroz niz praktičnih zadataka koji su pred nama.

Što se tiče Udruženja socijalnih radnika, smatram da su nužne temeljite promjene i orijentacija prema zastupanju stručnih interesa socijalnih radnika, ma gdje oni djelovali, te prema uključivanju hrvatskih socijalnih radnika u međunarodne udruge. Osobno mi je nepojmljivo da Hrvatsko udruženje socijalnih radnika nije član Europskog, a tako i Svjetskog udruženja socijalnih radnika. Jačanje Udruženja je nužno zarazvoj profesionalnog identiteta socijalnih radnika i održavanje pozitivne profesionalne slike. Kolikogod bio kvalitetan program dodiplomskog obrazovanja, on traje samo četiri godine i bez jakog proaktivnog udruženja mnogi će socijalni radnici izgubiti dio slike o svojoj profesiji i svojoj važnosti u narednih 30 do 40 godina stručnog djelovanja.

Kakvo treba biti djelotvorno obrazovanje socijalnih radnika u Hrvatskoj na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće? Ono nedvojbeno treba predstavljati integrirani i uzajamno prožeti sustav dodiplomskog, poslijediplomskog i sustavnog dopunskog stručnog obrazovanja. Na svakoj od tih razina treba osposobiti socijalne radnike da usvoje znanja, vrijednosti i vještine koje će im biti dobar temelj da razumiju i učinkovito djeluju na smanjivanju socijalnih problema i njihovih posljedica, te na planiranju intervencija u skladu s trendovima socijalnog razvoja Hrvatske. Među socijalnim problemima našeg doba prije svega ističem svjetski rasprostranjenu tzv. strukturalnu nezaposlenost sa svojim razornim djelovanjem po pojedinca, obitelj i zajednicu, zatim povećavanje broja tzv. samohranih obitelji, te porast ovisnosti svih vrsta. Demografske promjene, kao npr. povećanje broja građana treće životne dobi, također djeluju na planiranje socijalnih službi i izobrazbu socijalnih radnika. U nas je posebno značajno djelovanje socijalnih radnika u radu sa stradalnicima rata, koji će trebati odgovarajuću socijalnu skrb još nekoliko desetljeća. U tom kontekstu obrazovanje socijalnih radnika bit će uspješno ako svaki socijalni radnik od početnika do osobe pred mirovinom bude spreman da učinkovito pridonese preveniranju, olakšavanju, pa čak i iskorjenjivanju barem nekih od socijalnih problema s kojima smo suočeni.

LITERATURA:

1. Ronnby, A. (1990) Teaching Social Work. *Social Work Education*, 9(3), 44-59.

*Summary**EDUCATION OF SOCIAL WORKERS:
CURRENT PROBLEMS AND POSSIBLE DEVELOPMENT**Marina Ajduković*

The process of education of social workers is not completed by gaining diploma. Permanent education and new knowledge are necessary for social worker and it is acquainted on several levels: postgraduate studies, training in various therapeutic techniques, training in some specific social work fields. This paper shows (1) review of present state of social workers' training and achievements of certain educational levels, (2) necessary changes and improvement on certain levels and (3) long term development. It is underlined that the priority is to establish postgraduate studies.